

Заєць С.С.

доцент кафедри соціальної педагогіки,
соціальної роботи та історії педагогіки

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

СОЦІАЛЬНА РОБОТА: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анотація: в статті висвітлено соціально-економічні чинники організації комплексної соціальної роботи та особливості професійної діяльності з досвіду Польщі.

Ключові слова: соціальна робота, соціальна нерівність, соціальна політика, професійна діяльність та підготовка соціального працівника.

Постановка проблеми. Україна тримає курс на інтеграцію до країн Європейського Союзу, що потребує удосконалення діяльності всіх сфер суспільства. Цим самим актуалізує питання соціальної роботи в Україні та визначення поля проблем професійної соціальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню сутності процесу соціалізації в сучасних умовах, особливості соціальної роботи, проблеми професійної компетентності та організації підготовки соціальних працівників присвятили свої дослідження Албул І., Ваховський Л., Жевакіна Н., Зверєва І., Карпенко О., Коляда Н., Ларіонова Н., Маркова Н., Харченко С., Чуракова О., Савченко С., Яковлева Л.

Мета статті: висвітлити соціально-економічні чинники організації комплексної соціальної роботи та особливості професійної діяльності з досвіду Польщі.

Виклад основного матеріалу. Зарубіжний досвід показує, що потреба в комплексній соціальній роботі особливо зростає в той період, коли суспільство, держава знаходяться в кризовому стані. Саме такий стан утворився в нашій країні наприкінці ХХ століття, продовжує існувати і, вірогідно, буде існувати досить тривалий час і у ХХІ столітті.

Параметри кризи в Україні, за результатами висновків учених, перевищили її рівень у США 1930-х років або в латиноамериканських країнах 1980-х. Сьогодні в нас більше 80% населення мешкає за межею бідності. Для структурного перетворення народного господарства потрібно, за мінімальними підрахунками, до 20 років і до 130 мільярдів доларів США. А за оцінками розроблювача моделей економік

західноєвропейських країн Дж.Сакса, зазначене перебудування може тривати 40 – 120 років [2].

Моральне здоров'я українського суспільства також погіршується й у зв'язку з поглибленням соціальної нерівності, кримінальним перерозподілом народного майна. Позначений вище список соціальних негараздів в Україні може бути продовжений. Але головне залишається в тому, щоб він більше не поповнювався. І в цьому значенні соціальна робота повинна й може зробити свій суттєвий внесок.

Соціальна робота є одним із діючих інструментів реалізації соціальної політики держави, забезпечення суспільної стабілізації та безпеки. Її значення не обмежується кризовими явищами або іншими тимчасовими причинами, а має закономірний, стійкий характер. Активна модернізація суспільства, яка продовжується у світі з ХІХ століття, супроводжується прискоренням соціокультурного розвитку, ускладненням життєвого середовища людей, характеризується політичним динамізмом, зміною людських цінностей. У таких умовах ускладнюється соціалізація поколінь, розширюється й диференціюється соціокультурний простір. Людина в цих умовах як основний суб'єкт і першооснова соціального розвитку повинна сама реалізувати себе, свій власний потенціал, обравши для цього найбільш адекватні засоби. Саме ці зазначені обставини диктують необхідність соціальної роботи [5] і забезпечують якісне функціонування соціальної роботи як професії. Саме ця діяльність зорієнтована не тільки й не стільки на поліпшення матеріального добробуту тих, хто має в ньому потребу, тобто на благодійність, скільки на розширення сфери соціальної взаємодії людей. У цьому розумінні соціальна робота виступає раціональним альтруїзмом культурно-компетентних громадян щодо неадаптованих членів суспільства через організацію їх соціальної роботи, соціальної праці [2].

Соціальна робота в Україні тісно пов'язана з формуванням цілісного державно-суспільного організму, який покликаний своєчасно реагувати й компетентно вирішувати соціальні проблеми на всіх рівнях суспільства. Конституція України визначає нашу державу як соціальну [4]. Проте, соціальні проблеми й деформації можуть перешкоджати економічному відродженню, політичній стабільності країни. У їх подоланні важлива роль належить саме соціальній роботі [3, 4].

Вирішенню проблем становлення й функціонування соціальної роботи в Україні допомагають різноманітні соціально-політичні заходи, такі, наприклад, як:

У рамках спільного проекту з UNICEF у містах Донецької, Запорізької та Харківської областей організовано 9 Центрів підтримки сім'ї (Харків - 3 центри; м.Дніпропетровськ - 2; Кривий Ріг, Запоріжжя, Бердянськ, Мелітополь - по 1 центру). Мета проекту — створення захисного середовища для сімей на рівні громад, де постраждали внаслідок збройного конфлікту мають доступ до інформації й послуг, що забезпечують їм соціальний захист та сприятимуть розвитку психологічної стійкості. Також проводиться одноденний семінар з координаційних та організаційних питань в рамках проекту, а також проблем відновлення родинних зв'язків та дотримання основ Міжнародного гуманітарного права.

Соціальна робота й вирішення її проблем в Україні сьогодні пов'язані з міжнародною допомогою. Так, наприклад, програма Євросоюзу «Тасис» підтримує підготовку спеціалістів соціальної роботи в Києво-Могилянській академії, Ужгородському університеті, Чернігівському юридичному коледжі. Складовою частиною проекту “Соціальний захист в Україні” є навчання й підвищення кваліфікації працівників цієї сфери в Житомирській і Харківській областях. Українське представництво Християнського дитячого фонду за підтримки ЮНІСЕФ, Міжнародної федерації соціальних працівників і їх Української асоціації реалізують скрізь проект “Соціальна освіта в Україні”. Позитивним є й випуск “часописів”: “Соціальна політика і соціальна робота”, “Практична психологія”; брошур, тематичних теле- і радіопередач, організація фотовиставок, “круглих столів” та інших науково-освітніх заходів, що популяризують унікальні цінності та зростаюче суспільне значення соціальної роботи.

Зазначений перелік видів допомоги може бути значно продовжений. Вирішення актуальних проблем соціальної роботи в Україні значною мірою залежить від того, якими є й можуть бути стандартні програми підготовки спеціалістів соціальної сфери в Україні.

Стисло ж необхідно відзначити, що підготовка спеціалістів міжнародного рівня здійснюється в Україні на трьох рівнях: базовому, середньому й вищому — університетському. У різних навчальних закладах існують різні підходи до здійснення цієї підготовки. У ліцєях, коледжах готують соціальних асистентів і молодших спеціалістів, в інститутах — бакалаврів, в університетах — менеджерів і магістрів соціальної роботи і соціальної політики, у ВНЗ педагогічного профілю — переважно соціальних педагогів, у юридичних — правозахисників і соціальних працівників.

Удосконалюється також навчання тих, хто працює в соціальній сфері. У цілому близько 30-ти ВНЗ країни організують вивчення соціальної роботи й педагогіки. Віддалена перспектива – домогтися, як у розвинених країнах, такої кількості соціальних працівників різних рівнів, що відповідала б кількості педагогів і перевищувала б кількість лікарів.

Також ми маємо врахувати проблеми професійної діяльності з досвіду інших держав. Україна і Польща - близькі територіально, мають схожі напрямки соціальної політики, програми підготовки соціальних працівників, близькі за структурою і діяльністю соціальних інститутів, подібні соціально-економічні чинники організації соціальної роботи.

Соціальна робота в Польщі і в Україні є професією, дуже фемінізованою, жінки складають більше 94 відсотків соціальних працівників. Більшість з них обрали цю професію, щоб допомагати іншим - за даними дослідження Інституту суспільних справ Польщі [1].

Дослідження було проведено в 2014 році в рамках проекту «Створення та розвиток стандартів добробуту та соціальної інтеграції», реалізованого у співробітництві з Департаментом соціальної допомоги та інтеграції в Міністерстві праці та соціальної політики і людських ресурсів Центру розвитку. За результатами опитування зроблено висновки:

1. Знання, навички, досвід, співчуття і повага до клієнта, прагнення до подальшого розвитку і підвищенню кваліфікації - це якості, необхідні для роботи соціальним працівником. Особливо підкреслено важливість особистого досвіду, набутого в роботі, на противагу академічним знанням.

2. Соціальними працівниками були зазначені труднощі в щоденному виконанні завдань: погані умови праці (недостатньо приміщень, відсутність «мирних конфесій», офісне обладнання), недоліки в організації роботи (після інтерв'ю потрібно вносити і отримувати документацію в іншому місці, необхідність керівника для підписання будь-якого документа), надмірне канцелярське та офісне навантаження (збір документації, копіювання, електронний формат документації) і надмірної кількості призначених справ.

3. Якість та актуальність знарядь праці, соціального договору (письмову угоду заявника для отримання допомоги, в тому числі правила для визначення взаємодії центру соціального забезпечення, з тим щоб вирішити проблеми) зазнали критики з боку

переважної більшості респондентів. Наприклад така форма роботи як інтерв'ю занадто громізка, перевантажена великою кількістю інформації, яка потім не впливає на обсяг допомоги, яка повинна бути надана клієнтові.

4. Згідно з доповіддю, необхідно зміцнити позиції і престиж професійної підготовки соціальних працівників, в тому числі шляхом інформування громадськості про свою роботу та досягнення, а також про діяльність місцевих центрів соціального забезпечення.

5. Соціальні працівники також підкреслили, що вони мають слабкі позиції і обмежені в можливості впливати на рішення інших органів, а також повільність різних установ у наданні інформації та підтримки. Вони вказали на відсутність розуміння і недоліки місцевої влади, негаразди різних установ в отриманні інформації, необхідної їм, вичікувальну відповідь, помилки в статистичних і інформаційних даних та рішеннях, ігнорування прохання про підтримку іншими установами. Соціальні працівники часто були змушені використовувати неофіційні канали для прискорення ходу справи, отримати рішення або зробити втручання з боку інших відомств. Це відбувалося як у критичній ситуації, а також у звичайних випадках, у повсякденній практиці.

6. Ще одна проблема, зміщення відповідальності за соціальні послуги на соціальних працівників, наприклад були ситуації, коли викликали лікаря, вказуючи, що дама хвора інфекційним захворюванням, а він відмовляється, переадресовуючи туди соціального працівника. Були дуже емоційний вражені соціальні працівники, описуючи свою ізоляцію під час вилучення дітей з біологічних родин і розміщення їх в прийомних сім'ях.

7. Неоднозначно соціальні працівники оцінюють можливість проведення соціальної роботи церковними служителями. Вони змогли ідентифікувати як переваги цього рішення (Підвищення довіри клієнтів, зосередитися на роботі з сім'єю), а також його недоліки (менша мотивація зі сторони клієнта, подвійність втручання).

8. Соціальні працівники побоюються негативних наслідків впровадження нової функціональності в системі соціальної допомоги. Згідно зі звітом, введення домашнього працівника (з моменту набрання чинності Законом про підтримку сім'ї та догляду за хворими, який в даний час опрацьовує Сенат) вимагає розробки рішень для підвищення узгодженості дій та заохочення помічників співробітництва, соціальних працівників та членів сім'ї.

9. Ще одна проблема, вказується в доповіді, відсутність чіткого розмежування завдань, таким чином, - для виконання всіх завдань всіх співробітників. У цьому випадку, пріоритетні дії є ті, які точно описані і враховані.

10. Як показали дослідження, соціальна робота професія в Польщі дуже фемінізації, жінки становили 94,2 відсотка респондентів, і лише 5,8 відсотка чоловіків.

11. Згідно з доповіддю, рівень освіти польських соціальних працівників є задовільним 42,7 відсотка респондентів мають кваліфікацію «майстер спрямований», і 4,7 відсотка «додатковий» з кваліфікацією в іншій галузі; (наприклад, в Нідерландах, більшість соціальних працівників не мають вищої освіти). Проблема полягає не у відсутності кваліфікації, а обмеженість її застосування у повсякденній роботі. З цієї точки зору, здаються привабливими робочі місця для соціальних працівників в спеціалізованих центрах.

12. Найбільш задоволені роботою в якості соціального працівника молоді люди до 25 років, які працюють в спеціалізованих закладах середньої освіти з досвідом роботи в цій професії до двох років або менше. Міра задоволення роботою в професії і займаній посади працівниками у віці 41-40 років, вказує на стабільність - більшість респондентів (73,5 відсотка) не планують міняти роботу. 56 відсотків респондентів зазначили, що основним мотивом роботи, є допомага іншим, 26,6 відсотка. респонденти вказали на можливість задоволення потреб самозайнятості, 13,95 відсотків. - привабливість роботи.

13. Як показало дослідження, у невеликих містах, незважаючи на більш низький дохід - більше задоволений контактом і допомогою клієнту, який є менш анонімним. Жителі села частіше звертаються по допомогу, вказують спеціалісти зі свого професійного досвіду.

Висновки. Українська трансформаційна економіка потребує нових спеціалістів для більш повної реалізації соціальних, правових та економічних функцій соціальними службами, а також з метою забезпечення фінансової ефективності в сфері соціальних послуг. Аргументовано, що для стратегії розвитку державної соціальної діяльності виникає потреба у висококваліфікованих фахівцях за напрямом «6.130102 Соціальна робота». Професія соціального працівника спрямована на соціальну спеціалізовану діяльність, об'єктивно необхідну для функціонування державних і громадських систем соціальної допомоги різним категоріям населення, для реалізації життєвих, потенційно закладених у кожній людині сил для самозабезпечення і саморозвитку.

Література:

1.Електронна адреса:

<http://go.mail.ru/search?q=praca+socjalna+z+simyeyu+w+Polsce&fr=xtn5>

2. Історія, теорія і практика соціальної роботи в Україні: Наук.- навч. - методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів і спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С., Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – 397с.

3. Социальная педагогика и социальная работа за рубежом. – Вып. 1 – 6. – М., 2012 .

4. Соціальна робота: наука і професія // Віче. – 1998. – № 5.

5. Соціальні інтереси в системі національної безпеки України. – К., 2012. – С. 38 – 39; 40 – 54.